

PEDAQOJİ TEXNOLOGİYALAR
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ
PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

İNTERAKTİV TƏLİM METODLARININ TƏDRİS PROSESİNDƏKİ ROLU
VƏ TƏDRİS KEYFİYYƏTİNƏ TƏSİRİ

Nigar Məhərrəm qızı Həsənli

Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı

ORCID: 0009-0001-9640-2236

E-mail: nigarhesenli080@gmail.com

Açar sözlər: *İnteraktiv təlim, interaktiv təlim metodları, tədris keyfiyyəti, fəal öyrənmə, şagird-mərkəzli yanaşma.*

Ключевые слова: *Интерактивное обучение, методы интерактивного обучения, качество обучения, активное обучение, ориентированный на учащегося подход*

Key words: *Interactive learning, interactive teaching methods, quality of education, active learning, learner-centered approach*

Müasir dövrdə qloballaşma, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) inkişafı və cəmiyyətin sürətlə dəyişməsi təhsil sahəsində yeni yanaşmaları tələb edir. Ənənəvi müəhazirə-izah üsulu artıq öyrənənin fəal iştirakını təmin etmir, nəticədə biliklərin mənimsənilməsi zəifləyir. XXI əsrin təhsil konsepsiyası biliklərin ötürülməsi ilə yanaşı, yaradıcılıq, tənqidi təfəkkür, əməkdaşlıq və kommunikasiya bacarıqlarının formalaşdırılmasını əsas məqsəd kimi qarşıya qoyur. Bu baxımdan interaktiv təlim metodları müasir pedaqoji texnologiyaların əsas istiqamətlərindən biri hesab olunur. “İnteraktiv” termini latın dilindən gələn *interactio* sözündən olub qarşılıqlı təsir, dialoq, ünsiyyət mənasını verir. Təlimdə bu anlayış müəllim və öyrənən arasında dinamik qarşılıqlı əlaqəni, tədris materialının birgə mənimsənilməsini nəzərdə tutur.

İnteraktiv metodların əsas xüsusiyyətləri:

- öyrənənin fəal iştirakı;
- biliklərin müstəqil kəşfi və tətbiqi;
- əməkdaşlıq mühiti;
- refleksiya və geribildirim imkanları.

Müasir pedaqogika alimləri [1; 6] hesab edirlər ki, interaktiv metodların əsasında konstruktivist təlim nəzəriyyəsi dayanır. Bu nəzəriyyəyə görə, biliklər hazır şəkildə təqdim olunmur, öyrənənlər onları öz təcrübəsinə əsaslanaraq qurur.

XXI əsrdə baş verən qloballaşma və informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı təhsil sistemindən də çevik yanaşmalar və innovativ metodların tətbiqini tələb edir. Müasir tədris prosesində şagirdin bilik əldə etməsində passiv iştirakçı deyil, bilik yaradan fəal subyekt kimi çıxış etməsi əsas hədəflərdən birinə çevrilmişdir. Bu baxımdan interaktiv təlim metodları pedaqoji prosesin yenidən qurulmasında mühüm yer tutur. Müasir tədris texnologiyaları hər bir fənnin və mövzunun öyrədilməsində ənənəvi üsullarla yanaşı, daha çox interaktiv təlim metodlarından

istifadə olunmasını zəruri edir. Hazırda Avropa ölkələrində bu metodların çoxsaylı formalarından geniş şəkildə faydalanırlar.

“**İnteraktiv**” anlayışı ingilis dilində “qarşılıqlı fəaliyyətə əsaslanan” mənasını verir. Təlimdə bu, müəllimin istiqamətverici rolu ilə yanaşı, şagirdin müstəqil şəkildə öyrənməsi və araşdırma aparması deməkdir. Pedaqoji baxımdan interaktiv metodlar qarşılıqlı ünsiyyət və əməkdaşlıq üzərində qurulan təlim üsullarını əhatə edir. Müasir pedaqoqlar isə interaktivliyi təlim prosesinin bütün mərhələlərində beynəlxalq standartlara uyğun fəallıq və dinamizmin əsas göstəricisi hesab edirlər. **İnteraktiv təlim** dedikdə dərslər zamanı şagirdlər arasında yaranan ünsiyyət və əməkdaşlıq, həmçinin müəllimlə şagirdin qarşılıqlı fəaliyyəti nəzərdə tutulur. **İnteraktiv metodlar** isə bu prosesdə şagirdlərin bilik qazanmasına, ünsiyyət bacarığına, əməkdaşlığa və digər vacib keyfiyyətlərə yiyələnməsini təmin edən müxtəlif üsul, yanaşma və vasitələri əhatə edir.

Müasir dövrdə “**interaktiv pedaqogika**”, “**interaktiv təlim**”, “**interaktiv təlim metodları**” və qısaca “**interaktiv metodlar**” ifadələrinə pedaqoji mənbələrdə tez-tez rast gəlinir. Elmi ədəbiyyatlarda göstərildiyi kimi, “inter” sözü “ara”, “qarşılıqlı” anlamını ifadə edir və insanların bir-biri ilə anlaşması, əməkdaşlığı, qarşılıqlı fəaliyyəti mənasında işlədilir.

İnteraktiv təlim metodlarının əsas cəhətlərindən biri müəllimlə şagirdlər arasında, eləcə də şagirdlərin öz aralarında əməkdaşlıq və qarşılıqlı əlaqənin qurulmasıdır. Tədrisdə didaktik və rollu oyunlardan səmərəli istifadə olunması interaktiv təlim metodları üçün əsas cəhətlərdən biri hesab edilir. Şagirdlərin sərbəst və işgüzar fəaliyyət göstərə bilmələri üçün sinifdə bərabərlik və sağlam psixoloji mühitin təmin olunması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Müəllim yalnız bilik ötürən deyil, həm də biliklərin araşdırılması və tapılmasına şərait yaradan rəhbər kimi çıxış edir.

İnteraktiv təlim metodları məktəblərə geniş yol açır. Həm müəllimlərin, həm şagirdlərin, həm də tələbələrin fəaliyyətində ən səmərəli vasitələrə çevrilir. İnteraktiv təlim anlayışı şagird və müəllim arasında qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanan, fəaliyyətyönlü tədris modelidir. Bu metodlar klassik yəni ənənəvi təlim yanaşmalarından fərqli olaraq, şagirdin təfəkkürünü fəallaşdırır, öz fikirlərini formalaşdırmaq və ifadə etmək imkanını yaradır.

İnteraktiv təlim metodları müasir təhsil prosesində pedaqoji yanaşmaların təməl daşı hesab olunur. Onlar yalnız bilik ötürmək funksiyası daşımır, həm də şagirdin şəxsiyyət kimi formalaşmasına, tənqidi düşüncə, əməkdaşlıq və yaradıcı yanaşma bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. Tədris keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün bu metodların davamlı tətbiqi, müəllimlərin metodiki hazırlığının gücləndirilməsi və rəqəmsal texnologiyalardan istifadə imkanlarının artırılması vacibdir. Bu istiqamətdə atılan hər bir addım təhsil sisteminin daha dayanıqlı və effektiv şəkildə inkişafına zəmin yaradır. Müasir pedaqoji yanaşmalar göstərir ki, interaktiv metodlarla keçirilən dərslərdə tədrisin effektivliyi yüksəlir, şagirdlər öyrəndiklərini gündəlik həyatla əlaqələndirməyi öyrənirlər. Bu da onların müstəqil düşünmə və qərarvermə bacarıqlarını gücləndirir [5, s.81].

İbtidai təhsildə bədii mətnlərin tədrisində interaktiv təlim metodlarından istifadə olunması təhsil mühitini daha əlverişli edir. Bədii mətnlər – nağıl, hekayə, poema, şeir və digər ədəbi janrlardan ibarət nümunələr – şagirdlərə təkcə dil biliklərini öyrətmir, həm də onların daxili dünyasını zənginləşdirir. İbtidai sinif şagirdləri məhz bu dövrdə real və qeyri-real hadisələri ayırd etməyi, obrazları təhlil etməyi, hadisələrə fərqli bucaqlardan yanaşmağı öyrənirlər. Bu

baxımdan bədii mətnlərin interaktiv üsullarla təqdim olunması, onların daha yaxşı mənimsənilməsinə şərait yaradır. Bədii mətnlər yalnız dil və ədəbiyyat biliklərinin mənimsənilməsi üçün deyil, həm də şagirdlərin emosional dünyasının zənginləşməsi, mənəvi dəyərlərin formalaşması üçün mühüm vasitədir. Bədii mətnlərin öyrədilməsində şagirdyönlü yanaşma, müəllimin “hazır bilik” verməkdən çox, şagirdin mətn üzərində araşdırma aparmasına, suallar verməsinə, müxtəlif baxış bucaqlarını kəşf etməsinə şərait yaratması deməkdir [4, s.71].

İnteraktiv təlim metodları müxtəlif formalarda tətbiq edilir. Onların təsnifatı bir neçə meyarə görə aparılır:

1. Diskussiya və debat metodları: Açıq müzakirə, “6-6” texnikası. Tələbələrin arqumentasiya bacarığını və tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirir.

2. Kooperativ öyrənmə metodları: Kiçik qruplarda iş, “Jiqso” (Puzzle) texnikası. Komanda işini, sosial bacarıqları formalaşdırır.

3. Yaradıcı metodlar: “Beyin həmləsi”, rol oyunları, simulyasiya. İdeya generasiyasını və yaradıcı yanaşmanı gücləndirir.

4. Layihə və problemyönlü öyrənmə: Real problemlərin həllinə əsaslanır. Nəticədə tələbələr nəzəri bilikləri praktik mühitdə tətbiq edirlər.

Nağıl və hekayə oxunduqdan sonra rollara bölünüb səhnələşdirilməsi uşaqlarda həm yaddaşı möhkəmləndirir, həm də bədii zövq formalaşdırır. Beyin həmləsi metodu ilə mətnin mövzuna dair şagirdlərin fikirləri dinlənilir və bu zaman tənqidi təfəkkür inkişaf edir [3, s.39]. Klaster üsulu ilə mətndəki əsas ideya, hisslər, obrazlar və hadisələr strukturlaşdırılır və təhlil olunur. “Sual-cavab dairəsi” təşkil edilərək, şagirdlərin sual vermə və cavab tapma bacarığı gücləndirilir. Qrafik təşkilatçılardan (məsələn, Venn diaqramı) istifadə etməklə, obrazlar arasında müqayisə aparılır və nəticə çıxarılır. Bu üsulların hər biri bədii mətnin strukturunu anlamaqda, obrazların xarakterini təhlil etməkdə, hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməkdə mühüm rol oynayır.

İnteraktiv təlim metodlarının tədris keyfiyyətinə təsiri əvəzolunmazdır. **İnteraktiv təlim metodlarının tətbiqi təhsilin səmərəliliyinə çoxşaxəli təsir göstərir:**

Şagirdlərin dərş prosesində fəal iştirak etməsi: Şagirdlər dərşə fəal cəlb olunur, bu da onların öyrənməyə motivasiyasını artırır.

Şagirdlərdə dərin öyrənmə: İnformasiyanın mənimsənilməsi yalnız dinləmə ilə deyil, təcrübə və qarşılıqlı fəaliyyət yolu ilə baş verir.

Şagirdlərin dərş prosesində ictimai bacarıqları: Qrup işi zamanı liderlik, dinləmə, əməkdaşlıq kimi sosial bacarıqlar formalaşır.

Şagirdlərin dərş fəaliyyətindəki düşünmə və mühakimə: Müzakirə və debatlar zamanı şagirdlər arqument irəli sürmə və fikirləri müqayisə etmə vərdişlərini inkişaf etdirirlər.

Şagirdlərin fərdi inkişafı: Şagirdlərin öz təcrübəsi və maraqları nəzərə alınaraq fərdi yanaşmalar tətbiq olunur. Bu xüsusiyyətlər təhsilin keyfiyyətini yüksəldir, öyrənməni daha məqsədyönlü və uzunmüddətli edir.

İnteraktiv metodların tədris keyfiyyətinə təsiri

Araşdırmalar göstərir ki, interaktiv metodlar ənənəvi dərş formalarına nisbətən daha yüksək nəticə verir.

- **Motivasiya və maraq:** Aktiv iştirak öyrənənlərin dərşə münasibətini müsbət dəyişir.
- **Yaddaş və qavrama:** İnteraktiv dərşlərdə öyrənilən biliklərin 70–80%-i daha yaxşı

yadda qalır .

- **Nailiyyət göstəriciləri:** Alimlərin meta-analizi göstərir ki, aktiv təlimdə uğursuzluq faizi 55% azalır.

- **XXI əsr bacarıqları:** İnteraktiv metodlar əməkdaşlıq, liderlik, kommunikasiya və yaradıcılıq kimi kompetensiyaların formalaşmasına şərait yaradır [2, s.46].

İnteraktiv təlim metodları müasir pedaqoji prosesin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Onların tətbiqi yalnız biliklərin effektiv mənimsənilməsini təmin etmir, eyni zamanda tələbələrdə sosial və idrak bacarıqlarını inkişaf etdirir, tədris keyfiyyətini yüksəldir. Təhsil sistemində interaktiv metodların daha geniş tətbiqi üçün metodik və təşkilati dəstəyin gücləndirilməsi vacibdir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə tədris prosesində interaktiv təlim metodlarından istifadə etmək əsas tələblərdən biridir. İnteraktiv metodlar dərslər canlılıq və maraq qatır. Müasir dərslərdə şagird yalnız dinləyici deyil, aktiv iştirakçı olmalıdır. Tədrisin keyfiyyəti bu metodların səmərəli tətbiqindən asılıdır. İnteraktiv təlim metodlarının həm müəllimlər, həm də şagirdlər üçün yaratdığı üstünlüklərin, onların pedaqoji baxımdan əhəmiyyətinin öyrənilməsi bu günün ən vacib və aktual mövzularından biri hesab olunur.

Problemin elmi yeniliyi. Şagirdlərin fəallığını və yaradıcı düşüncəsini inkişaf etdirən yeni yanaşmalar müəyyənləşdirilir. İnteraktiv metodların tətbiqi ilə ənənəvi dərslər formaları arasında müqayisəli nəticələr ortaya qoyulur. Tədqiqat interaktiv metodların şagirdlərdə öyrənməyə maraq yaratma mexanizmini açır. İnteraktivliyin şagirdlərin sosial və ünsiyyət bacarıqlarına təsiri yeni aspektdə izah olunur. Son əsrdə interaktiv təlim metodlarının tədrisdə tətbiq sahəsi xeyli artmışdır və bu inkişaf gələcəkdə də davam edəcəkdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqaləni orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Bonwell, C.C., & Eison, J.A. (1991). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. Washington, DC: The George Washington University.
2. Həsənlı, B. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. – Bakı: Elm və təhsil, 2011.
3. Həsənov, M., İsmayılova, N. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Problemləri İnstitutu. Təlim prosesində yeni texnologiyalar. Bakı, Mütərcim, 2011.
4. Kərimov, Y. Təlim metodları. –Bakı: Elm və təhsil, 2009.
5. Nəzərov, A. Müasir təlim texnologiyaları (Mühazirə xülasələri): Dərs vəsaiti. ADPU-nəşriyyatı. Bakı: 2012. 103 s.
6. Селевко, Г. К. (2005). Современные образовательные технологии. Москва: Народное образование.

N.M. Həsənlı

**İnteraktiv təlim metodlarının tədris prosesində rolu
və təhsilin keyfiyyətinə təsiri
Xülasə**

İnteraktiv metodların tətbiqi dərş prosesinə dinamika qatmaqla yanaşı, təhsilin keyfiyyətini yüksəldən mühüm pədaqoji vasitəyə çevrilir. İnteraktiv təlim metodlarının təhsildə istifadəsinin genişləndirilməsi, şagirdlərin fəallığının və yaradıcılıq bacarıqlarının artırılması, həmçinin təlim prosesində pədaqoji səmərəliliyin yüksəldilməsi təhsilin inkişafına mühüm təsir göstərəcəkdir. İnteraktiv metodların tətbiqi şagirdlərin müstəqil düşünmə, problemləri həll etmə, əməkdaşlıq və ünsiyyət bacarıqlarını formalaşdırır, həmçinin onların dərş prosesində fəallığını yüksəldir. İnteraktiv metodlardan istifadənin genişləndirilməsi tədrisdə motivasiyanı artırır, biliklərin daha uzunmüddətli mənimsənilməsinə şərait yaradır. Buna görə də interaktiv metodların tədrisdəki rolunun hərtərəfli öyrənilməsi və onların pədaqoji əhəmiyyətinin araşdırılması təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına mühüm töhfə verəcəkdir.

Н.М. Гасанли

**Роль интерактивных методов обучения в учебном процессе
и их влияние на качество образования
Резюме**

Применение интерактивных методов не только придаёт динамику учебному процессу, но и превращается в важный педагогический инструмент, повышающий качество образования. Расширение использования интерактивных методов обучения способствует повышению активности и творческих способностей учащихся, а также улучшению педагогической эффективности в процессе обучения, что оказывает существенное влияние на развитие образования. Применение интерактивных методов формирует у учащихся самостоятельное мышление, умение решать проблемы, навыки сотрудничества и коммуникации, одновременно повышая их активность на занятиях. Более широкое использование интерактивных методов усиливает мотивацию к обучению и обеспечивает более долговременное усвоение знаний. Поэтому всестороннее изучение роли интерактивных методов в обучении и исследование их педагогического значения станет важным вкладом в улучшение качества образования.

N.M. Hasanli

**The role of interactive teaching methods in the educational process
and their impact on the quality of education
Summary**

The application of interactive methods not only brings dynamism to the teaching process but also becomes an important pedagogical tool that enhances the quality of education. The wider use of interactive teaching methods contributes to increasing students' activity and

creativity, as well as improving pedagogical efficiency in the learning process, which in turn plays a significant role in the development of education. The implementation of interactive methods fosters students' independent thinking, problem-solving, cooperation, and communication skills, while also raising their engagement during lessons. Expanding the use of interactive methods increases motivation in the learning process and ensures long-term retention of knowledge. Therefore, a comprehensive study of the role of interactive methods in teaching and an investigation of their pedagogical significance will make an essential contribution to improving the quality of education.

Redaksiyaya daxil olub: 30.09.2025